

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes Francofurti, 1671

Cap. V. De Axe.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

αντὶ ρυμά. Amprum, funis extentus, quo utuntur loco temonis. Docet clarè id, qvod dixi, simul funem eum μμφρον esse nominatum. Eustathius: "Αμπρον σχοινίον, ὧ ἐχρῶντο ἀντὶ ρυμά μέσω τεταμένω τῶν ἐλκόντων ζευγῶν. Amprum, funis, quo utuntur pro temone, collocato in medio inter trahentes jugales. Scilicet, cum onera essent graviora, qvam ut à duobus animalibus ad jugum temonemq; unum junctis possent moveri, à capite temonis addebatur funis longus, & ad eum tot jugales, qvot videbantur sufficere, qvod & hodie qvandoq; solet sieri. Et hic funis, qvem appellant ἀμπρον. Suidas: "Αμπρον σχοινίον ὅπερ διὰ τῶν ζυγῶν διατείνασι ὁ φορτία ἐφ ἀμάξης κομίζασιν, ῶς ε ὁμοτονως ἀπο τῶν ζευγῶν ελκεῶς ἀμπερόν τι ον, τὸ διὰ περῶν τὸν ζυγὰν δεδεμένον. Amprum, funis per juga protentus, quo onera in plaustro ducunt ita, ut equaliter à jugalibus trahantur, cum sit quid continuum, jugumque tenens religatum.

Cap. V. De-Axe.

Axis. "Αξων quid. Notat interdum totum vehiculum. In plaustrus volvebatur cum rotus. 'Αμροζόνια. 'Αμραζόνια. Pollux & Demetrius Triclinius emendati. Χνόαι, Σύριγγες. Ευρά. Pollux explicatus. Παραξόνι. Gvaltherus notatus. Clavus. Obex. 'Επίβολον. "Εμβολον. Materia ejus ex ligno & ferro. Semelex cera. Αχεσο. 'Αμαζιβόνιον.' Ενήλαλα. Argolus reprehenditur. Πλήμνη. 'Εμβολοβέτης. Gvaltherus denuò notatur. 'Αμαζήποθες. Arbusoula. Baldus notatur. Hesychius corrigitur. Καθαραΐα. Αχίς secundus.

VEniamus nunc ad axem. Ita verò nominabant stipitem longum, circa quem vertuntur rotæ. Festus: Axus plures habet significationes. Nam & pars cæli septentrionalus, & stipes teres, circa quem rota vertitur, axis appellatur. Græcis voce simili est αξων. Philoxenus: Αχίο, αξων. Glossæ aliæ: "Αξων, αχίο. Scholiastes vetus Homeri scribit esse δείς τὰς χοινικό δας εμβαλλόμενον εναθές υτροχώ, id est, illud, quod modiolis rota utrius que inferitur. Fuit ergo pars vehiculi admodum necessaria propter rotas, qvæ absq, illa inutiles plane atq; nullæ. Hinc Poëtis fere posita pro integro vehiculo. Notum illud Juvenalis Sat.lll.

Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat Axis, & eversum sudit super agmina montem.

E 2

Ita

DEREVEHICULARI,

36

Ita Silius lib. XVI.

- - Everfum propulit axem.

Et aliquando ante:

Necdumipfe afcenderat axem.

Manetque hoc loquendi genus hodieque apud Germanos meos, quando, quæ vehiculis de uno loco in alium portantur, auf det Ar deferri dicunt, quod Latinè foret super axem. Insertum autem sibi vel affixum habuit temonem ea parte, qua divisus est in surcam. Indicavit Ovidius, quando lib.ll. Met. facit non amotum ablatumve, sed revulsum, quod non potest dici, nisi de iis, quæ cohærent sirmiter, & per vim sejungenda sunt. Verba ejus ita habent:

Illic franajacent, illic temone revulsus.

Axis. -- -- --

Jam qvia cohærebat cum temone, ideò fuit stabilis, solæqve circa eum volvebantur rotæ. Qvanqvain hoc non fuerit perpetuum in omnibus vehiculis, nam in plaustris adhærebant rotis, & cum ipsis fimul volvebantur. Probus ad Virgil.I. Georg. ubi de plaustrorum tympanis: Axis autem cumrota volvitur. Seddehoc &infequentibus. Extremas ejus partes Græci angogóna vocarunt. Ita enim habet Pollux lib.I. Τὰ τῦ άξου ۞ τὰ ἐκαθέρω Θεν τέλη, ἀκροζόνια. Axis utras_ que extremitates acroxonia appellant. Augogóvia nominavit etiam Demetrius Triclinius ad Sophoclis Electram. Verba ejus: xv64 y872 angozónia. Sic certe legitur in Parisiensi à Turnebo Anno 1553. publicata. Postulare tamen ratio analogiæ videtur, ut legamus anguziona. Et reperisse ita sese apud Scholiasten Apollonii Stephanus testa-Neq; desunt, qvi eadem ratione verba Demetrii adducunt. Liquet autem simul exDemetrio, extremitates illas axis etiam vocasse xvius. Firmantq; Scholia Sophoclis vulgaria non longe à prædicto loco, ubific exponunt χνόαν: Χνόα, το λεπθον μέρ @ τε άζον @, το τει-Comevor caro The xervined . Chnoa est axis pars gracilior, qua à modiolo teritur. Optime, constatq; hinc, quænam sint illa tin Pollucis, non videlicet summa capita axis, verum qvicqvid ultra vehiculum prominet, rotæqve modiolo immittitur. Paulò ante explicant per σύριγγας. Verbahæc fimt: χνίας δί, τὰς τε άξον @ σύριγγας. Σύριγξ δίές,

το είς τω οπην τε τροχειμεαλόμενον μέρ @ τε άξον @. Chnoas vocat axis (yringus. Syning verò est ea pars axis, que foramini rota inseritur. Atq; ita & Hefychius: Xvoay aj xowluder, aj Ts a Zov @ over yes. Duo ait fignificare, & modiolum, & syringa axis. Verum de modiolo deinceps. Syrinx autem, five axis hæc extremitas, muniri ferro folebat, ne à rota facile attereretur. Illud ferrum Græci appellabant ivgåv. Pollux: Τάπθάξονι ερκείμενα στο νίρια, και τρεβόμενα ύπο τε τρογε, ευρά. Ferramenta axi imposita, que teruntur arota, nominantur eure. Ita verto ista, minus evidenter aliis exposita. Solet hodieq; id in usu esse, sigura paulò latiore, ac in lummo capite foramen habere, per quod infigitur clavus, continendærotæ, ne in cursu excidat. Clavus iste Græcis σαραξόνι . Idem Pollux: Το δε κωλύον εκπίσθειν τον τροχον έμπηγνύμενον πράξονι, παραξόνι . Vertit Gvaltherus: Sed clavus, rotam axi infixam cohibens, paraxonius. At Græca nihil continent de clavo. Itaq; fic verti debent: Illud verò, quod non sinit excidere rotam, infixum axi, paraxonius. Non rotam axi infixam dixit, ut accepit Gvaltherus, verum id, qvod rotam continet. Idaxi circa extremum infigi folebat. Fuit tamen revera nihil aliud, qvam clavus. Atq; ita clare nominavit Hyginus fab. LXXXIV. Myrtilus currum junxit, & clavos in rotas non conjecit. Quando ait, clavos in rotas non conjecit, vult non immissifie axi, atq; sic clausisse rotas, qvod Græcis est กาลpagorise เมลินเอกา ขยางเกลา การ์ ล่องเ. Sidonio est obex in Panegyrico Antemii, ubi de O Enomao:

-- -- Nata quem frande cadentem Cerea destituit resolutis axibus, obex.

Pro παραξονίω Gorgias usurpavit ἐπίζολον, Eratosthenes ἔμιζολον, qvod Pollux similiter annotavit. In Glossis Græcis video non ἔμιζολον in primo casu, sicut legitur apud Pollucem, verum ἔμιζολον haberi, modò integra sit scriptura. Verbaista sunt: Ἦξολον τὸ εἰς τὸν αξενα ἐμιζαλλόμενον ξύλον. Axedo. Non potest measententia ἐμιζαλλόμενον εἰς τὸν αξονα, id est, qvod axi inferitur, intelligi aliud qvidpiam, qvam clavus. Qvem ostendunt sieri ex ligno consvevisse, qvando vocant ξύλον. Qvanqvam non existimem, perpetuum hoc suisse. Verosimilius enim, habuisse ferreum. Cercum secit Hippodama in curru E 3 Myr-

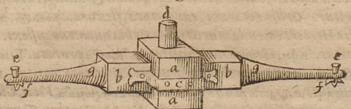
Myrtili. Schol. Apollon. l. v. 752. Εμβαλόνλα κής ινον εμβολον όλι τε ακραζονία, &c. Sedhoc dolo ab ea factum, ut ab O Enomao in certamine curruli vinceretur. Vulgo sine dubio ex ferro fuit, sive ligno, ut nos Glossæ docent. In qvibus simul Latinum axedinis vocabulum, qvo Epolonor exponunt, annotandum est. Neg; enim alibi opinor reperiri. Atq; potest fieri, ut formatum sit ab a pazadovio, Graca voce, nam &illa obicem significat, qualem hic exponimus. Eustath. Iliad. E. Ενήλαία, παω αλίσκοι, πωλύονες έξιέναι τον τροχόν, τα καλέμενα φασιν άμαξηδόνια. Enelata, paxilli, qui prohibent excidere rotam, eadem vocari ajunt hamaxedonia. Sunt plane hamaxedonia paxilli dicti, unde forsitan axedines, Latinis. Iidem etiam evinala, ut constat ex Eustathii his verbis. Atq; ita usurpavit etiam Euripides, cujus propterea Scholiastes ἀνήλαλα exposuit παωαλίσημε, ο τὰ ἐμβαλλόμενα πρὸς πράξωνι, ώς εμή εξιέναι του τροχου, iisdem propemodum, qvibus Eustathius, verbis. Qvod autem censet Argolus in Notis ad Onuphrii de Ludis Circentibus lib. I.p.m. 4. dictos quoq; clavos hosce σύριγίας, id plane falsum est. Verba ejus hæc sunt: Obex paxillus est, qui inforamen axis immittitur, ຮູບຄຸກຮູ້ Gracis. Schol. Sophoclis in Electra: ງບໍ່ຄຸກຮູ້ ຢູ ເຂົ້າວ είς τω όπην τε τροχε βαλλόμενον μέρ Φ, id elt, πάτλαλ Φ τε άξονα Φ πλημνη κα πλήσμη significatur apud Schol. Apoll.lib.I. Prave hac excusa sunt, puto enim pro agora @, qvod est nihili, scripsisse agor . Caterum obicem Scholia que laudat, nunquam σύριγ [a exponunt. Dicunt effe το είς τίκο οπάν τε τροχε βαλλόμενον, qued inseritur foraminirota. At clavus seu paxillus, qvi Latinis obex, non rotæ foramini inseritur, sed axis. To eig Tor a gova e usa Moureror dicebant supra Glosse. Sednec, quod de voce manipum addit, hilum valet, longèq; diversum tradit Scholiastes Apollonii lib. I.v. 757. Πλήμνη ait τω χοινικί δα σημαίν ς τε τροχε. Dicit partem esse rotæ, qvæ Græcis xownis vocatur. Obex autem rotæ pars non potest appellari. Quare hic, ut multis locis aliis, Argolus est lapsus. Pertinet ad clayum hunc, qvod queono de tue Græcis. Itanamq; habet Pollux fæpe dicto loco: ο ή τε σαραζονία θεσμός, εμιολοθέτης. Gvaltherus: Sed paraxonii vinculum, axiligator. Qvæverba qvid significent, non video. Ac primum quidem evidentius haud dubiè pro Græco paraxonii, scripsisset clavi obicusve. Deinde qvid est axiligator?

ligator? Non enim encorodétus; cum ipse prius oftenderit Pollux, τμοολον significare idem ac παραξόνιον, id est, clavum. Debuisset igitur ad hanc formam potius elaviligatorem reddidifle. Denig nec vinculum hic fatis intelligitur. Ego plane cenfeo, ¿ucorodétun effe pinnulam, seu aciculam, quæ trajicitur per clavum sive obicem, ne possit excuti per jactationem axis. Solet enim & in clavi extremo exiguum foramen fieri, & per illud transmitti ferramentum longius bifidumqve, ac ab altera parte reflecti, qvo firmius obhæreat, prædicto fine. Atq; ob hanc causam nominatus est ¿ucoxodérno, qvia ligat, vincit, continet obicem seu clavum. Cæterum ad axem ipsum spectat, gvod est a uazinnes Gracis. Pollux, lib. I.c. 14. Kalagalais à papμόζονλαι οι άμαξήπεδες, αφ ων ο αξων έλκελαι 5 geφόμεν . Gvaltherus: Cathareis axis cardines adaptantur, à quibus axis conversus trahitur. Vertit axus cardines, qvod Pollux dixit a μαξήποδες. At Vitruvio Latine funt arbuscula. Verba extant lib. X. cap. 20. Supponanturque in singulis intervallis eorum arbufcula, qua Grace a pagonos es (ita vocatiple, non άμαξήπουθες, ut Pollux) dicuntur. Et capite sequenti: Ha in arbusculis, sive amaxopodes dicantur, habuerant versationes. Debuissetigitur Pollucis locum ita reddidisse: Catharais adaptantur arbuscula, &c. Qvales autem hæ arbufeulæ? Prodit Vitruvius verbis, qvæ fequuntur priore loco allata: Grace apagonose dicuntur, in quibus verfantur rotarum axes, conclusi laminis ferreis. Liquet, fuisse machinulas, eo pertinentes, utiniis verti possentaxes. Inius signanter dico, ita enim idem cap. seq. He IN ARBVSCVLIS habuerunt versationes. Atg; ita voluisse etiam Hesychius videtur: Apagimodes (sic vocat iple, non apago modes, aut apagimodes, convenientemque fibi habet Athenæum, cujus verba post citabo) της ύπερθερίας τὰ είδη, τὰ τοις άξοσι προστιθέμενα τρεφομέτοις τε αυτά. Dicit, axibus apponi, hosq; verticirca illas. Hepi auta pro co habet, quod Vitruvius posuit, in arbusculis. Sed qvæ hic rasidn? Species responder Baldus in Lexico Vitruviano. Verbaejus, ubi de voce αμαζίποδες: Græcavox denotat αμάζος πόδα, id est, currus pedem. Obscure Hesychius, speciem esse hyperteria, appositam axibus, qui circaip sam vertuntur. At si Hesychius speciem hyperteriæ voluisset dicere, scribere Tieumeglegias eld @ debuisset, non

नवे श्रीम, neq speciem se intelligere ostendit, & जन्दिश्रीक unius in vehiculo rasion fuisse plura. Qvid igitur dicemus? An rasion denotarepartes, qualescung; denique? Qvomodo Plato in Polit.ll.usurpavit Dio ildu, pro duabus animi partibus, una, qvæ voluptate alitur, altera, in qua irarum ardor, ficut Tullius exposuit: An potius, corruptă illam esse vocem mutilamve. Videtur enim ea Hesychius exprimere vel describere parres illas voluisse. Adde, qvod significatione altera नव शिमा rarius dicantur, ac propterea non videantur expositionis loco potuisse usurpari. Et qvid? Si legamus +a ein, atq; exponamus vertibula, ab eixe vel eixe, quod idem est, ac 5 ei qui, id est, verto. Erant enim plane versationibus axis destinata. Vitruvius: Ex arbuscula ita sint temperata, ut habeant cardines & foramina, quo vectes trajecti versationes earum expediant, uti ante, & post, & ad dextrum seu sinistrum latus, sive oblique ad angulos opus fuerit, adid per arbusculas versati, progredipossint. Observa, quod Vitruvius arbusculas ipsas hic faciat versatiles, iisq; conversis verti machinam oftendat, quæ verti alias non possit, nisi per has arbusculas. modo & Pollux supra, ao wio agov 5 geo juev . Qvasi harum ope factoque axis vertatur. Athoc repugnat superioribus., in quibus dicebat, axes versari non per arbusculas, sed in arbusculus. Neg; aliter habet Athenæus, unde sua Vitruvius videtut desumsisse. Verba citant Daniel Barbarus ad Vitruvium & Turnebus lib. XXIII. Adv. C.33. Στείφουλα ή έν άμαζίποσι. Dicit clare, εν άμαζίποσι, non άφ' άμαζιπόδων, uti Pollux loqvebatur. Verum fine dubio arbusculæ Vitruvianæ à vulgaribus nonnihil differebant. Exigit profectò cardines Vitruvius in ipsis, item foramina, qvod non fuisset opus nominatim sieri, ficardines hujusmodi & foramina habuissent etiam vulgares. Præterea in Polluce illud ao av non ad seigo per , verum exulay fortallis referendum. Deniq; omninò arbuículas vulgares existimo suisse stipites, seu ligna crassiora, per quorum medium transibat axis, sic, utinillis verteretur, & si versus esset, simul verterentur illa, simulq; cum illis imeglesia, de qua infequentibus. Puto enim impositam ipsis vargleglar fuisse, hocq; voluisse Hesychium, qvando dixit Tis อ์พะสูโรสมาราส ค่อง, Nimirum axis qvælibet unam habebat arbusculam

111

in medio, cui ὖπερθερία incumbebat, affixa arbusculæ, ut cre do, interventu ligni suffixi, qvod à Græcis καθαραία dicebatur. Erat autem lignum ab uno latere hyperteriæ pertinens ad alterum, cui hamaxapus seu arbuscula inhærebat. Pollux supra dicto loco: τ΄ωοπέωνης ε΄ αὐτοῖς (πλευροῖς τῆς ὑπερθερίας) ξύλα, ά καὶ καθαραία ρουμάζονθαι. Οῖς ἐφαρμόζονθαι οἱ ἀμαξήπουδες. Suffixa verò ipsis (lateribus hyperteriæ) sunt ligna, qua catharae dicuntur, quibus adaptantur hamaxopodes vel arbusculæ. Sed hæc rectius discentur ex imagine totius rei.

a. Est arbuscula. b. Axis transiens per arbusculam, & sic ἐν ἀμαξίποδι, seu in arbuscula, ut loquuntur. c. Laminæ ferreæ, qvibus utring, arbuscula concluditur. d. Clavus, cui imposita erat ὑπερθερία, sic, ut sequi arbusculam & axem cogeretur. e. Sunt obices. s. εμεσολοθέται seu claviligatores. g. ἀπραξόνια. Dixi, qvamlibet axem unam habuisse arbusculam, & qvia sub ὑπερθερία axes duæ, ideò rectè τῶς ὑπερθερίας fuisse dicuntur τὰ εἰδη. Omnino enim tale genus intellexit Pollux, qvod cum rotis esset qvatuor, & axibus duobus, ubi arbuscularum vel ἀμαζιπόδων facit mentionem. Qvod propterea hic addo, qvia suit genus aliud vehiculorum, qvod non nisi unum axem habuit. Scilicet, qvot rotarum paria qvodq; genus, tot simul habebat axes, sicut hodieq; videmus. Erantq; hi axes non re ipsa modo à se mutuo, sed & vocabulis distincti, qvando alius primus, alius secundus dicebatur. Persius fat. V. v. 70.

Vertentem sese, frustra sectabere canthum, Cum rota posterior curras & in axe secundo.

Hic secundus axis, qui posteriores rotas continet, id est, eas, quæ ab jugo equisq; longissime distant. De quibus, ut & cæteris rotis, amplius aliquid nunc est dicendum in sequenti capite.